

Hur tas Din rätt tillvara i domstol?

Alltför ofta finner företagare och allmänhet anledning reagera över ”konstiga” domslut som publiceras i media. Vanligtvis handlar det om brottmål. Tvister mellan företag, organisationer och enskilda uppmärksammas sällan. Likväl uppkommer många tvister på grund av svikligt beteende och grövre brott från någon part. Även i tvistemål kan man ibland undra om domstolen dömt efter vad som av någon anledning anses lämpligt och inte rätt och rättfärdigt.

Tingsrätterna bemannas i tvistemål av en till tre juristdomare av skiftande erfarenhet. Därtill finns en tingsnotarie eller liknande till hands som protokollförare. Av naturliga orsaker är domarnas kunskaper begränsade till i första hand svensk juridik. Dessa jurister har sällan personlig erfarenhet från IT, handel, ekonomi, verkstad och industri eller transport- och servicenäring etc. I tvistemål har därför parterna den angelägna pedagogiska uppgiften att under huvudförhandlingen upplysa domstolen om relevanta omständigheter i saken med bevis och grunder. Beroende på det stora kunskapsgapet mellan parter, expertvittnen och domare händer det att betydelsefull information inte går fram och uppfattas på rätt sätt av domstolen. Därför är det viktigt att man har ett kunnigt, lojalt och starkt engagerat juridiskt ombud. Den som saknar rättsskydds försäkring eller om denna konsumerats lider troligen rättsförlust och förlorar. Rättshjälp beviljas numera med svårighet och svenska advokater får inte arbeta med riskavtal (med andel i eventuell framgång som i föregångslandet USA).

Några råd till den som lämnar ombudsfullmakt till advokat eller juridisk byrå:

Lämna ingen generell fullmakt till alla jurister på byrån och stryk det förtryckta om ombudets rätt att träffa avtal om förlikning med motparten. Kom ihåg att det är dina pengar det gäller och att det är du som är huvudman och som finansierar ditt rättsskydd.

Begär ombudets skriftliga sammanfattning av rättsläget med de rättsligt bärande grunderna och argumenten innan ombudet riktar sig till motpart och domstol eller påkallar skiljeförfarande. Då begränsas möjligheten att ombudet låter sig påverkas av motparten. Undvik om det går att föra processen som privatperson. Låt denna rätt innehas av ett aktiebolag. Visserligen lämnas då ingen rättshjälp men eventuella förlustskador begränsas. Begär redan från början specifikation av åtgärder och tidsåtgång. I annat fall kan de juridiska kostnaderna skena iväg och det blir svårt att protestera när sluträkningen kommer med en obehagligt stor klumpsumma.

Notera egna utlägg och tidsspillan som tilläggsyrkande till övriga rättegångskostnader.

I tvistemål är det viktigt att redan under rättegångens inledning med början i stämningsansökan anföra samtliga rättsgrunder och omständigheter som man anser är av betydelse för tvistens bedömning. Domstolen får av objektiva skäl inte utreda, fråga eller påminna om omständigheter och bevis som en part inte självmant uttryckligen anför under den muntliga huvudförhandlingen. Det räcker alltså inte att viktiga sakförhållanden redan framförts skriftligen. Det är en allmän missuppfattning att den som företräds av ombud inte har rätt att yttra sig annat än vid bevisupptagning under sanningsförsäkran. Orsaken kan vara att en del domare ogillar ”dubbelkommando”. I knepiga fall kan målsägaren begära ”time-out” och tillfälligt återkalla ombudets fullmakt.

Samtliga bevis och rättsgrunder måste anföras i första instans för att kunna beaktas om man måste överklaga till hovrätten. I princip är det omöjligt att i högre instans reparera brister i processföringen med nya fakta om man inte har synnerliga skäl.

När man studerar vissa domar kan man inte frigöra sig från misstanken att domskälen har vinklats och överdrivits i viss riktning för att ett passande domslut skall kunna avges. Ett motmedel är att se till att det finns pressbevakning och många åhörare under den offentliga huvudförhandlingen. Det visar sig faktiskt att många domar då tenderar bli mer välskrivna, välmotiverade och fylliga.

Orättfärdiga och obegripliga domar bör överklagas till hovrätten. Prövningstillstånd erfordras numera i vissa fall. Därför ytterligare ett råd:

Justera din talan så att det blir svårare för hovrätten att fastställa tingsrättens dom blankt utan att ange egna skäl.

Detta är tillåtet enligt den svenska rättegångsbalken om hovrätten har samma bedömningsmaterial och anser sig helt och hållet dela tingsrättens uppfattning. Blanka fastställelser är dock ett otyg och avges ibland då saken rör något "ömtåligt" eller där olagliga eller oetiska jävsförhållanden ligger i farans riktning. "*Justice must not only be done, it must also be seen to be done*" har Europadomstolen uttalat i sitt värn om individens rättssäkerhet. Vad sägs t ex om att en hovrätt, som ju är ämnad att svara för rättskontrollen, låter en jävsmisstänkt avdelningschef döma tillsammans med tre av hans yngsta underställda? Är det säkert att karriärister vågar gå emot sin chef i alla lägen?

Den som inte är nöjd med hovrättens dom eller anser den orättfärdig, bör veta att Högsta domstolen ej omprövar domar enbart på det faktum att den överklagade domen framstår som uppenbart felaktig. HD beviljar sedan 1971 prövningstillstånd endast i de mål där det kan antas att ett uttalande från HD kan ge liknande ärenden erforderlig rättslig vägledning. Endast ca 7 % av överklagade avgöranden i tvistemål får dispens. I de över 4.500 fall som avfärdas lämnas inte ens upplysning om grunden till att prövningstillstånd ej medges. Man kan ju tycka att HD i sin genomgång av varje ärende borde anteckna vilka rättsfall man anser utgör tillräckliga prejudikat. Det borde då vara lätt att i rättssäkerhetens namn meddela denna för sökanden värdefulla upplysning.

Då det förekommer att endast första rättsinstans lämnar skriftliga motiveringar till sin dom, kan det inte anses säkert att kvalitén på det rättsliga utfallet är invändningsfritt och rättfärdigt i slutändan. Endast om brott eller nya bevis och händelser antas kunna ha inverkat på domslutet kan resning beviljas.

Domarreglerna är omfattande och mycket gamla. Att ingen ställs till ansvar är inget belägg för att slarv och brott inte förekommer. Straffrisken är minimal. Det lönar sig sällan att klaga hos JO, JK eller RÅ eftersom dessa myndigheter endast hanterar formella anmärkningar såsom tidsfrister och handläggningen som sådan. Statens ansvarsnämnd och Domstolsverket utövar heller ingen kvalitetskontroll annat än i frågor som rör personalens uppträdande etc. Trots riskerna för jäv och beroenden tillåts domare ha omfattande bisysslor i utrednings- och skiljemannauppdrag. Dock borde man kunna skärpa domstolarnas effektivitet för att eliminera fallet där en hovrätt lät sex rotelinnehavare komma och gå under hela tre års tid, där fem av dessa läste in samma mål i onödan. Ett tänkvärt talesätt lyder ju: Sen rättvisa är ingen rättvisa.

Återstår Europadomstolen i Strassbourg, som efter tillståndsprovning kan avgöra om inblandade parter erhållit en rättvis och objektiv rättegång utan onödigt dröjsmål inom det Europeiska samarbetsområdet. Anses det att konventionen kränkts måste landet ifråga gottgöra den skadelidande.

Anledning finns att hysa tvivel om att kvalitén är optimal i svenska domstolar, trots dess uppgift att rätt skall vara rätt. Det vore nog inte fel att angripa problemen med moderna kvalitetssäkringssystem.